

Summary

I.S.Rusnak, G.P.Bygar, S.Z.Romanyuk

Pedagogical Press Ukrainian Diaspora Studies as a Source of Educational Thought and Ukrainian Foreign National Education

Publications of Ukrainian Canadian educational press (magazines «Teacher's word», «Ridna Shkola», «Life and School», «Theme», «Ridnoshkilnyk», «Ukrainian teacher in Canada», «Vidhuknitsya») devoted to various problems of development of native language schooling of Ukrainians in the diaspora in the second half of XX – beginning of XXI century, as a source of the research of its history, are analysed. reveals Its role in covering organizational and didactic principles of native Ukrainian schools and courses, in scientific and methodological support of educational process and in the formation of human resources for the system of Ukrainian education in Canada is revealed. It is stated that publications of the Canadian Ukrainians in ethnic educational press is not only a powerful base for scientific research, but also can be successfully used in the educational process of higher educational pedagogical institutions of different levels of accreditation and postgraduate pedagogical education.

Key words: Canada, diaspora, educational press, Ukrainian schooling, native schools, courses of Ukrainian studying, teachers of native schools, the educational process.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 37.017.924

О.А.САМОЙЛЕНКО,

кандидат педагогічних наук
(м.Коростишів)

Християнські гуманістичні цінності у вітчизняній педагогічній думці у др. пол. XIX – на поч. XX ст. як історико-педагогічна проблема

У статті представлено результати аналізу історіографії проблеми християнських гуманістичних цінностей у вітчизняній педагогічній думці у др. пол. XIX – на поч. XX ст. Проаналізовано методологічні напрями формування наукового інтересу до зазначеної проблеми: історико-педагогічний, філософсько-релігієзнавчий та психолого-педагогічний. Встановлено, що християнські гуманістичні цінності активно досліджувалися як педагогічне явище.

Ключові слова: християнські гуманістичні цінності, історіографія, катехізм, цінності, ідеал.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У всі часи освіта та виховання були одними із найважливіших факторів, які забезпечували економічний розвиток, соціальну стабільність та формування інститутів держави всіх рівнів. Саме освіта та виховання завжди обумовлювали завтрашній день людства, визначаючи його перспективи. Все це пояснює необхідність реформування системи освіти та виховання, які відбувалися у різні історичні періоди, в тому числі і у др. пол. XIX – поч. XX ст., відповідно до суспільних запитів та потреб. Релігія у цьому процесі тривалий час відігравала визначальну, а інколи і провідну роль. Тому варто зауважити дослідження ціннісного аспекту педагогіки з точки зору впливу на неї християнства та його ціннісної системи.

Нас цікавитиме саме аксіологічна педагогічна проблематика у розрізі християнства, тому що християнство в Україні історично було і є домінуючою релігією, і традиційно саме християнські цінності впливали на формування й розвиток української культури, політики, освіти, науки та інших сфер суспільного духовного життя. При цьому зазначимо, що нині актуалізується увага істориків, філософів, літературознавців до історії, першоджерел, оригінальних текстів, щоб визначити для себе й показати сучасникам витoki багатьох явищ і подій через багату й різноманітну історію розвитку вітчизняної педагогічної думки [5; 10; 18; 16 та ін.].

Однак, незважаючи на значну кількість історико-педагогічних досліджень з даної проблеми, питання історіографічної їх основи у вітчизняній педагогічній думці розроблена недостатньо повно і все ще залишається у полі зору сучасних дослідників.

Формулювання цілей статті... У зв'язку із цим, метою даної статті є розгляд методологічних напрямів формування наукового інтересу до проблеми християнських гуманістичних цінностей у вітчизняній педагогічній думці у др. пол. XIX – на поч. XX ст.

Виклад основного матеріалу... Розгляд джерельної бази дослідження проблеми християнських гуманістичних цінностей у вітчизняній педагогічній думці у зазначений період ми будемо здійснювати за двома підходами: хронологічним та проблемно-тематичним.

Хронологічний підхід орієнтується на послідовність зміни наукової думки, концепцій, поглядів та ідей, що дозволяє виявити закономірності накопичення та поглиблення історико-

педагогічних знань. Крім того, завдяки цьому підходу ми можемо прослідкувати процес становлення сучасної педагогіки із використанням набутих вітчизняної педагогічної думки др. пол. XIX – поч. XX ст.

Проблемно-тематичний підхід окреслює коло питань, які слід розглянути в межах досліджуваної теми, а саме:

- визначення з позицій історико-педагогічної науки категорій «цінності», «чесноти», «гуманістичні цінності» та «християнські гуманістичні цінності»;
- розкрити значення поняття «християнські гуманістичні цінності» у становленні системи освіти України у др.пол.XIX ст.–на поч. XXст.;
- проаналізувати християнські засади педагогічних поглядів П.Юркевича, К.Ушинського, М.Драгоманова, І.Франка, М.Грушевського, Я.Чепіги, С.Русової та ін. та їх роль у формуванні вітчизняної освітньої концепції.

З урахуванням цих підходів та на основі критерію ціннісної значимості, нами виділено декілька груп досліджень християнської аксіологічної складової у вітчизняній педагогічній думці др.пол.XIX–поч.XXст.:

- 1) дослідження обумовлені хронологічними межами:
  - дослідження др. пол. XIX–поч. XXст.;
  - сучасні дослідження (2005–2012 рр.).
- 2) дослідження у галузі теології та богослов'я.

Групу джерельної бази дослідження у галузі теології та богослов'я складають книги християнського віровчення та культу: Закон Божий, Святе Письмо, Катехізм Християнської Церкви [1; 3; 2]. Ці книги дають можливість більш глибоко зрозуміти сутність християнських гуманістичних цінностей як аксіологічного поняття та віднайти християнську ціннісну складову у вітчизняній педагогічній думці досліджуваного нами періоду. Крім того, саме вони якнайповніше розкривають зміст Божественних та людських чеснот і християнських цінностей.

Що стосується історико-педагогічного вивчення проблеми християнських гуманістичних цінностей у вітчизняній педагогічній думці др.пол. XIX. – на поч. XX ст., то, відповідно до нашого поділу, перша група досліджень представлена працями вітчизняних педагогів др.пол.XIX (К.Ушинський, П.Юркевич, М.Драгоманов, М.Костомаров) та початку XXст. (Б.Грінченко, І.Франко, М.Грушевський, Я.Чепіга, С.Русова) (табл.1).

Таблиця 1

Педагогічний доробок вітчизняних педагогів др. пол. XIX. – поч. XX ст. з аксіологічної проблематики

Період	Педагог	Педагогічні праці
др. пол. XIX.	П.Юркевич	«Серце і його значення в духовному житті людини (1860 р.), «Читання про виховання» (1865 р.), «Загальні основи методики» (1865 р.), «Курс загальної педагогіки з додатками» (1869 р.), «План і сили для початкової школи» (1870 р.).
	К.Ушинський	«Дитячий світ» (1861 р.), «Рідне слово» (1864 р.), «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології» (1868–1869 р.); твори, написані для дітей – оповідання та казки.
	М.Драгоманов	«О необходимости педагогических собраний» (1864 р.), «Земство и местный элемент в народном образовании» (1866 р.), «Народные наречия и местный элемент в обучении» (1874 р.), «Что такое украинофильство» (1881 р.), «Чудацькі думки про українську національну справу» (1892 р.).
поч. XX ст.	Б.Грінченко	«Яка тепер народна школа в Україні» (1896 р.), «Народні вчителі і українська школа» (1906 р.), «На беспросветном пути. Об украинской школе» (1906 р.); твори, написані для дітей – вірші, поеми, оповідання.
	І.Франко	«Середні школи в Галичині у 1875–1883рр.»; твори, написані для дітей–оповідання та казки.
	Я.Чепіга	«Педологія, або наука про дітей» (1911 р.), «Національне виховання» (1911 р.), «До трудової вільної школи» (1911 р.), «Грунтовні принципи нормальної школи» (1911 р.)
поч. XX ст.	С.Русова	«Виховні ідеї Г.Сковороди» (1898 р.), «Про національну українську школу у минулому та тепер» (1908 р.), «Дитячий сад на національному ґрунті» (1910 р.), «Шкільні екскурсії та їх значення» (1911 р.), «Шкільні свята» (1911 р.), «До сучасного становища народного вчителя» (1912 р.), «Ідейні підвалини

		школи» (1913 р.), «Націоналізація дошкільного виховання» (1913 р.).
--	--	---

Зазначені вище педагоги спирались на етнографічно-культурницьку, народницьку парадигму й мислили в контексті натурфілософії – єдності людини і природи, людини і Бога. Серед найвживаніших «кодів» того часу – мова, історія, література, фольклор, народна міфологія, релігійні морально-етичні постулати (П.Юркевич, К.Ушинський, М.Драгоманов, М.Костомаров, І.Франко тощо) [18, с.6]. Спільними цінностями, що об'єднала освітні реформаторські течії у др. пол. XIX – на поч. XX ст., стали цінності любові, добра, гуманності та сформована на їх основі ідея педагогіки як любові людей одне до одного, тобто ціннісне толерантне ставлення до іншої людини будь-якого віросповідання, народності, віку, статі, становища та кольору шкіри.

За цих умов одвічна проблема духовності особистості, її самовиховання і саморозвитку, зростання етичної культури як неодмінної умови соціального і етичного оздоровлення суспільства набувала все більшої актуальності і привертала увагу вітчизняних педагогів окресленого періоду.

Друга група досліджень нами поділена на три підгрупи: історико-педагогічну, філософсько-релігієзнавчу та психолого-педагогічну.

Історико-педагогічні дослідження проблеми християнських гуманістичних цінностей у вітчизняній педагогічній думці представлені працями І.Юрас [33], А.Бойко [4], Г.Котломанітової [16], Т.Тхоржевської [30–31], О.Сухомлинської [29], С.Бричок [5], О.Костюк [15] тощо. Відмітимо тематичну послідовність і більш розширений зміст сучасних наукових досліджень педагогічної аксіології та історії педагогіки (табл. 2).

Так, серед сучасних дослідників історії вітчизняної педагогіки варто відзначити Т.Тхоржевську, яка розглядає розвиток теорії та практики виховання дітей на засадах православної моралі [30–31]. У своїй роботі автор на основі порівняльного аналізу церковної та науково-педагогічної точок зору на розвиток теорії та практики виховання дітей на засадах православної моралі визначає українські православні освітньо-виховні традиції; розкриває історичний феномен православної педагогіки як педагогіки оцерковлення. Т.Тхоржевська вперше в історії сучасної педагогіки порушує проблему еволюції ідей свободи і гуманізму у вихованні, загального та відмінного в їх інтерпретації світськими та православними педагогами.

Щодо релігійного виховання в історії шкільної освіти в Україні, то цією проблемою займалася і Г.Котломанітова [16], яка здійснила історико-педагогічний аналіз еволюції релігійного виховання в історії шкільної освіти України (60-ті рр. XIX ст. – 30-ті рр. XX ст.) та виявила передумови еволюції релігійного виховання в історії шкільної освіти України означеного періоду: вплив державної ідеології та шкільної урядової політики, суспільно-політичної та громадсько-педагогічної думки стосовно релігійного виховання в навчально-виховних закладах.

Таблиця 2

Зміст сучасних наукових досліджень щодо впливу християнства на вітчизняну педагогічну думку (складено автором)

Група наукового дослідження	Автор дослідження	Зміст дослідження
Історико-педагогічні	І.Юрас, С.Кузьміна, А.Бойко	виховні та освітні теорії вітчизняних педагогів у контексті християнської догматики
	О.Сухомлинська	історичні аспекти розвитку вітчизняної педагогічної думки
	Н.Коляда	розвиток недільних шкіл в Україні
	Г.Котломантінова	релігійне виховання в історії шкільної освіти України
	І.Кучинська	виховання духовних цінностей дітей та молоді у творчій спадщині вітчизняних педагогів
	Т.Тхоржевська	православне виховання в історії педагогіки України
	С.Бричок	Церковнопарафіяльні школи у системі початкової освіти на Волині (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття)
	О.Костюк	Становлення та розвиток релігійної освіти на Волині (XIX – початок XX ст.)

А. Колодний, Л. Филипович	філософсько-соціологічний аспект взаємодії християнства та педагогіки
Л. Виговський	роль церкви у формуванні громадянського суспільства в Україні
В. Єленський	проблема законодавчого співвідношення релігійного навчання та виховання в Україні
Г. Пирог	ціннісна природа релігії (аксіологічний аспект)
Т. Саннікова	проблема духовності на перетині наукових і релігійних, естетичних і моральних точок зору
А. Вихрущ	проблема змісту та методології християнської педагогіки
О. Вишневецький	актуальні завдання сучасної педагогіки у контексті християнських гуманістичних орієнтирів
О. Титаренко	роль моралі у духовно-практичному освоєнні людиною світу
В. Жуковський	місце та роль християнської етики у системі сучасної освіти України
І. Сіданіч	впровадження у сучасний освітньо-виховний простір основ християнської етики
Г. Васянович	морально-правова відповідальність педагога у вітчизняній педагогічній думці

Грунтовний аналіз розвитку освіти і педагогічної думки в Україні (кінець XVIII – першої половини XIX ст.) здійснив М. Євтух [10], який вказував на роль саме гуманістичних цінностей у формуванні нового покоління української нації. Науковець піднімає питання про розвиток педагогіки в світлі християнського вчення, наголошуючи, що, у першу чергу, сучасна виховна система має визначитися зі стратегією розвитку суспільства, з'ясувати, які саме ціннісні орієнтири стануть провідними у нашому житті. Автор переконаний, що в якості такого підґрунтя може бути обране тільки християнство – віра, яка створила не лише історію українського народу, а й чинила виховний вплив на нього, плекаючи геніїв та подвижників, святих і праведників.

Питанням змісту, форм і методів освітньо-виховної діяльності церковнопарафіяльних шкіл на Волині у др. пол. XIX – на поч. XX ст. займається С. Бричок, яка здійснила цілісний історико-педагогічний аналіз їх діяльності у системі народної освіти Волинської губернії та виявила їх навчально-виховні засади й особливості [5].

Окремо слід сказати про дисертаційні дослідження, присвячені безпосередньо тим педагогам, які у своїй діяльності зверталися до християнських цінностей. Цю групу досліджень представляють роботи О. Щербакової «Педагогічні погляди та просвітницька діяльність Я. Ф. Чепіги (кінець XIX – початок XX століття)» (2009), Н. Калити «Виховний ідеал у педагогічній спадщині Костянтина Ушинського» (2009), Л. Ніколенко «Теоретичні засади навчання і виховання молодших школярів у педагогічній спадщині Я. Ф. Чепіги» (2001), С. Кузьміної «Філософсько-педагогічна концепція П. Юркевича» (2000), О. Левченкова «Ціннісно-символічна картина соціальної дійсності у філософії П. Д. Юркевича» (2001), О. Таран «Проблеми дидактики в педагогічній спадщині С. Русової» (2003), А. Веремчук «Теоретичні основи виховання у працях М. Грушевського» (1998) та ін. Зазначені вчені зосереджують свою увагу на ціннісній складовій педагогічних поглядів П. Юркевича, К. Ушинського, М. Грушевського та С. Русової на основі вивчення їх творів як джерела педагогічної думки; визначають методологічні засади їх педагогічної аксіології та соціокультурні аспекти розроблених ними концепцій виховного ідеалу школи др. пол. XIX – поч. XX ст.

Філософсько-релігієзнавчу групу досліджень вітчизняної педагогічної думки у контексті впливу на неї християнства репрезентують наукові праці А. Колодного та Л. Филипович [13–14; 32], які дають загальний аналіз співставлення на українській національній основі релігії і культури, вказують на шляхи активного входження релігії у процес українського національного відродження. На основі нових підходів щодо розуміння значення релігії вказано, що національні особливості релігійної духовності формувалися в Україні не під впливом віровчення й культу, а були наслідком

умов життя народу, власне традицій українського етносу, специфіки його менталітету. Християнство сформувало передумови для нового культурного процесу в житті українського народу, запровадження християнства у Київській Русі варто розглядати як значну світоглядну революцію, завдяки якій Україна стала учасником світового духовного процесу.

Філософсько-релігієзнавчий аналіз ціннісних засад християнського вчення здійснено Г.Пирог [23]. У її дисертаційному дослідженні «Ціннісна природа релігії (аксіологічний аналіз християнства)» запропоновано системний метод аналізу християнських цінностей, який дозволяє розглядати християнство як аксіологічну систему; досліджено проблему релігійних цінностей у філософській і теологічній літературі, розкрито особливості розуміння християнських цінностей. Виділено сфери функціонування таких цінностей: духовну, особистісну, соціальну, а також визначено особливості й закономірності, що стосуються кожної зі сфер. Висвітлено особливості християнської ціннісної системи в українському суспільстві.

На перетині філософії, релігієзнавства та педагогіки стоять праці В.Жуковського та І.Сіданіч щодо впровадження у сучасний освітньо-виховний простір основ християнської етики [11–12; 25–26]. Так, відповідно до їх розробок, у 2011/12 навчальному році у школах України відбулося вивчення за рекомендованими міністерством навчальними програмами для загальноосвітніх навчальних закладів «Основ християнської етики» для учнів 1-11 класів (авторський колектив під керівництвом В.Жуковського) [11–12; 21–22]. Необхідність викладання цього курсу В.Жуковський обґрунтовує так: «Проблема викладання предмета християнська етика в українській школі є однією з найбільш актуальних і дискутованих в релігійному та освітньому житті нашої держави.

І це зрозуміло, адже йдеться не про чергову рядову виховну концепцію, про яку поговорять і незабаром забудуть. Йдеться про дещо серйозніше – унікальну, потужну, високоефективну, перевірену світовим та вітчизняним досвідом виховну систему, яка приводить до формування світогляду та поведінки, пов'язаних з християнською системою цінностей, що в підсумку визначає спосіб мислення, спілкування, діяльність людини та її життя в цілому» [12, с.7].

Це твердження цілком співпадає з нашою позицією – виховна система сучасної школи має базуватися на християнських цінностях, які сформувалися протягом багатьох століть і стали загальнолюдськими цінностями.

Історичні умови та **психолого-педагогічні аспекти** християнських засад системи освіти в Україні розглядають у своїх роботах М.Левківський, Н.Сейко. Зокрема, М.Левківський наголошує, що на етапі духовного національного відродження України створюються сприятливі умови для повернення нашому народові істинних наукових і культурних надбань, яскравих непересічних постатей, фундаторів освіти, науки і культури. Серед таких передовсім чільне місце, на думку науковця, посідають В.Антонович, М.Грушевський, В.Винниченко, В.Липинський, Б.Грінченко, С.Русова, Г.Ващенко, І.Огієнко та ін. [17].

Ролі релігії, зокрема християнства, у вихованні дітей і молоді та значенню освіти для формування їх духовних цінностей засобами християнської моралі присвячені дослідження А.Вихруща [9]. Науковець звертає увагу на доцільність розгляду феномену духовності як якості особистості та частини чи навіть сутності виховного процесу в сьогоденному проблемному полі педагогічної науки та освітньо-виховних реалій. Зрозуміло, що підходи до духовності змінювалися залежно й від суто педагогічних завдань, але більшою мірою від шкільної політики, загальнопедагогічної ідеології, освітньо-виховної парадигми, які в певні історичні періоди зливалися із загальнодержавною. А.Вихрущ підкреслює, що неабияку роль тут відіграють проблеми духовності – і в культурологічно-антропологічному, і в релігійному, і в педагогічному сенсі.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок... Таким чином, питання християнської ціннісної складової у системі освіти України, взаємодії релігії та освіти, церкви та школи, духовності та ідеології постійно знаходилися у полі зору як філософів, релігієзнавців, істориків, так і педагогів. Науковий доробок розглянутих нами дослідників свідчить, що цінності на яких вибудовується духовність та моральність завжди були тими основами, на які спиралася педагогіка у своєму розвитку, без них неможливе формування повноцінної особистості. Тому виникає потреба у зверненні до вітчизняної педагогічної думки др.пол.ХІХ–поч.ХХст. з метою вивчення досвіду щодо методів та засобів формування християнських гуманістичних цінностей у дітей в умовах трансформаційних змін сучасної освітньої парадигми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Біблія : книги священного писання Старого та Нового Завіту: в укр. пер. з парал. місцями та дод. / [з благословення Патріарха Київ. і всієї Руси-України Філарета ; пер. Патріарха Філарета за Біблією рос. мовою]. – К. : Вид-во Київ. Патріархії Укр. Православ. Церкви Київ. Патріархату, 2009. – 1407, [8]с.
2. Біблія, або Книги Святого письма Старого й Нового Заповіту : із мови давньоєвр. й грец. на укр. дослівно наново перекладена. – М. : Вид-во Моск. Патріархата, 1988. – 1523, [4] с. : табл., карт.

3. Біблія: Старий і Новий Завіт в переказі для дітей / [Старий Заповіт переповів С. Овсяников ; наук. ред. Є. Рашковський ; Новий Завіт переповів Ю. Табак ; літ. ред. Г. Чистяков, Г. Твердовська ; іл. Хосе Переса Монтеро]. – 3-те вид., перегл. і удосконал. – К. : Укр. Бібл. Т-во, 2009. – 436, [1] с. : іл.
4. Бойко А. М. «Служба Богові й Батьківщині» : (Г. Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок) : наук.-метод. посіб. / А. М. Бойко. – К. : ІЗМН, 2001. – 427 с.
5. Бричок С. Б. Церковнопарафіальні школи в системі початкової освіти на Волині (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Бричок Світлана Борисівна. – Житомир, 2005. – 19 с.
6. Веркалець М. М. Педагогічні ідеї Б. Д. Грінченка / Михайло Миколайович Веркалець. – К. : Знання УРСР, 1990. – 48 с. – (Серія «Педагогічна» ; № 7).
7. Виговський Л. А. Сакралізація та секуляризація як чинники змін сфер функціонування релігійного комплексу / Л. А. Виговський // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць / гол. ред. В. В. Лях. – К., 2004. – Вип. 43. — С. 129–137.
8. Виговський Л. Церква як фактор формування громадянського суспільства в Україні / Л. Виговський // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 2. – С. 187–192.
9. Вихрущ А. В. Основи християнської педагогіки / А. В. Вихрущ [та ін]. – Т. : Освіта, 1999. – 168 с.
10. Євтух М. Б. Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні (кінець XVIII- перша половина XIX століття) : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук. : спец. 13.00.01. / Євтух Микола Борисович. – К., 1996. – 70 с.
11. Жуковський В. Актуальність духовно-морального виховання в Україні в контексті існуючих протиріч / В. Жуковський // Матеріали Волинської обласної науково-практичної конференції, присвяченої 10-й річниці запровадження у школах області уроків християнської етики та 20-й річниці Незалежності України. – Ковель, 2011. – С. 18–25.
12. Жуковський В. М. Християнська етика – важливе стратегічне завдання сучасної школи / В. М. Жуковський // Слово вчителю. – 2008. – № 1(3). – С. 7–8.
13. Колодний А. Релігієзнавча освіта і релігієзнавче виховання / А. Колодний // Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи : зб. наук. праць / за ред. В. Антрусенка. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 219–222.
14. Колодний А. Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан / А. Колодний, Л. Филипович ; НАН України ; [відп. ред. Б. О. Лобовик]. – Л. : Логос, 1996. – 182, [1] с.
15. Костюк О. Ю. Становлення та розвиток релігійної освіти на Волині (XIX – поч. XX ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Костюк Оксана Юріївна. – Житомир, 2007. – 20 с.
16. Котломанітова Г. О. Релігійне виховання в історії шкільної освіти України (60-ті роки XIX ст. – 30-ті роки XX ст.) : дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Котломанітова Галина Олександрівна ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2007. – 233 арк.
17. Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. / М. В. Левківський. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 189 с.
18. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : хрестоматія / [упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. ; наук. ред. О. В. Сухомлинська]. – К. : Наук. світ, 2003. – 418 с.
19. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : навч. посіб. / Л. А. Медвідь. – К. : Вікар, 2003. – 335 с. – (Вища освіта XXI століття).
20. Моральна цінність християнства і відродження національної школи : доп. наук.-практ. конф., 19 груд. 1995 р. / Лаб. соц. інтелекту ЦДПІН НАН України [та ін. ; ред. : В. Кухарський, А. Крижанівський] – К. ; Тернопіль : [Відродження], 1995. – 67 с.
21. Основи християнської етики : 5 кл. : навч. посіб. / [В. М. Жуковський та ін.]. – К. : Літера, 2007. – 223 с.
22. Основи християнської етики : 5 кл. : підруч. / [В. М. Жуковський та ін.]. – К. : Літера, 2011. – 223 с.
23. Пирог Г. В. Ціннісна природа релігії (аксіологічний аналіз християнства) : автореф. дис... канд. філос. наук : спец. 09.00.11. / Пирог Ганна Володимирівна. – К., 2005. – 18 с.
24. Рибачук М. Ф. Національне відродження і релігія / Рибачук М. Ф., Уткін О. І., Кирюшко М. І. ; [ред. В. М. Мурзіна] ; НАН України, Ін-т нац. відносин і політології. – К. : Асоц. «Україно», 1995. – 206, [2] с.
25. Сіданіч І. Л. Сучасний стан і можливості фахової підготовки та підвищення кваліфікації викладачів курсів морально-духовного спрямування: реальність і перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції для вчителів, директорів ЗНЗ, методистів РМК з питань духовно-морального виховання учнівської молоді, 18-19 жовт. 2011 р. / І. Л. Сіданіч. – К., 2011 – С. 35–36.
26. Сіданіч І. Л. Педагогічні умови впровадження варіативного курсу «Основи християнської етики» в шкільну практику : зб. наук. праць міжнар. академії розвитку людини / І. Л. Сіданіч. – Л., 2010 – С. 26–33.
27. Сіданіч І. Л. Програмно-методичне забезпечення вивчення курсів з християнської етики в початковій школі / І. Л. Сіданіч // Матеріали Острозької Академії. – [Б. м.], 2010. – С. 16–18.
28. Столярчук Т. О. Проблеми організації педагогічної праці вчителя народних шкіл (друга половина XIX – початок XX століття) : дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Столярчук Тетяна Олександрівна. – Вінниця, 2006. – 212 арк. – Бібліогр. : арк. 183–207.
29. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук / О. В. Сухомлинська. – К. : Всеукр. фонд «Добро», 2006. – 43 с.
30. Тхоржевська Т. Д. Православне виховання в історії педагогіки України : [моногр.] / Т. Д. Тхоржевська ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. – [2-ге вид., допов. та переробл.]. – К. : Фенікс, 2008. – 431 с.
31. Тхоржевська Т. Д. Теоретико-методичні основи християнської педагогіки: історико-педагогічний аспект : [моногр.] Ч. I. / [Тхоржевська Т. Д., Мицишин І. Я., Щербяк Ю. А.] ; Терноп. експерим. ін-т пед. освіти. – Т. : Підручники і посібники, 2002. – 479 с.

32. Філіпович Л. Етнологія релігії: новий етап становлення / Л. Філіпович // Вісник НАН України. – 2000. – № 7. – С. 36–41.

33. Юрас І. І. Педагогічна концепція Памфіла Даниловича Юркевича / І. І. Юрас ; [наук. ред. Клепко С. Ф.]. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 63 с.

Анотація

О.А.Самойленко

Христианские гуманистические ценности в отечественной педагогической мысли вт. пол. XIX – нач. XX вв. как историко-педагогическая проблема

В статье представлены результаты анализа историографии проблемы христианских гуманистических ценностей в отечественной педагогической мысли вт. пол. XIX – нач. XX вв. Проанализированы методологические направления формирования научного интереса к указанной проблеме: историко-педагогический, философско-религиоведческий и психолого-педагогический. Установлено, что христианские гуманистические ценности активно исследовались как педагогическое явление.

Ключевые слова: *христианские гуманистические ценности, историография, катехизм, ценности, идеал.*

Summary

О.А.Samoilenko

Christian Humanistic Values in the National Educational Thought (Second pt. 19th – the Beginning of the 20th Century)

This article presents the results of the analysis of the problems of historiography of Christian humanistic values in the national educational thought in the second part of the XIX th – the beginning of the XXth century. Methodological directions of forming the scientific interest to this problem: historical and pedagogical, philosophical and religious, psychological and pedagogical are analysed. It is proved that Christian humanistic values were widely investigated as a pedagogical phenomenon.

Key words: *christian humanistic values, historiography, catechism, values, ideals.*
Дата надходження статті: «8» жовтня 2013 р.

УДК 37.013:070 «1920-1930»

О.В.САРАЄВА,

*кандидат педагогічних наук, доцент, докторантка
(м.Херсон)*

Педагогічна преса 20-30-х рр. XX ст. як джерело вивчення історії дитячого колективу

У статті крізь призму вивчення проблеми історії дитячого колективу презентовано педагогічну пресу як історико-педагогічне джерело. Автором здійснено структурно-тематичний аналіз наукових педагогічних видань «Український вісник рефлексології та експериментальної педагогіки», «Шлях освіти», «Народный учитель», «Друг детей», «Дитячий рух» та з'ясовано їх визначальну роль у популяризації та висвітленні основних тенденцій освітньої політики в УРСР в 20-30-ті рр. XX ст. Зокрема, встановлено, що в пресі проблема формування дитячого колективу презентувалась через виховання лідера дитячого колективу; функціонування дитячого колективу в різноманітних дитячих організаціях; виховання свідомої дисципліни як механізму формування дитячого колективу.

Ключові слова: *педагогічна преса, дитячий колектив, історико-педагогічне джерело, наукове педагогічне видання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реалії сьогодення зумовили трансформації в різних галузях науки, не оминувши й історію педагогіки, що розвивається зазнавши істотних змін. Плідною є діяльність провідних істориків педагогіки (О.Адаменко, А.Бойко, Л.Ваховського, Н.Дічек, О.Сухомлинської, В.Федяєвої), всеукраїнської асоціації істориків педагогіки, наукових шкіл. Саме вони працюють над розв'язанням широкого спектру історико-педагогічних проблем, серед них: порушення регіональних питань, повернення з забуття невідомих і маловідомих педагогічних персоналій, зняття ідеологічних штампів, актуалізація проблем, що потребують нового теоретико-методологічного обґрунтування.

Однією з таких можна назвати і проблему формування дитячого колективу в радянській педагогіці. Очевидним є факт, що питання виховної ролі колективу тривалий час носить дискусійний характер і вимагає вирішення.

Аналіз досліджень і публікацій... Феномен дитячого колективу привертав увагу видатних учених (К.Ушинський, В.Вахтеров, П.Каптерев, Л.Толстой, К.Вентцель та ін.), починаючи ще з другої половини XIX ст. Упродовж XX ст. педагогічна теорія і шкільна практика виробили значні напрацювання з питань формування дитячого колективу і визначення його виховної ролі. У 20-ті